

MODERN ŞİİRDE HALK EDEBİYATININ ETKİSİNE BİR ÖRNEK: SÜREYYA BERFE-*GÜN OLA*

*TAŞTAN, Zeki
TÜRKİYE/TУРЦИЯ

ÖZET

Türk şiiri, Tanzimat'tan sonra üç kaynaktan beslenir: Batı edebiyatı, halk edebiyatı ve divan edebiyatı. Halk kültürü ve edebiyatına ait unsurlar, Milli Edebiyat ve özellikle de Cumhuriyet döneminde Türk şiiri için önemli bir esin kaynağı olur. Modern Türk şairlerinden olan Süreyya Berfe de bu kaynaktan beslenenlerdendir. 1969'da yayımladığı *Gün Ola*'da halk kültür ve edebiyatının zengin kaynaklarına yönelen Berfe, yeni bir şiir dili yaratmaya çalışır. Genç bir şairin ilk kitabı olmasına rağmen *Gün Ola* devrinde akisler uyandırır.

Bu bildiriye, Türk şiirinde halk edebiyatının etkisi ve kitabın devrinde uyandırdığı akislere de bağlı olarak Süreyya Berfe'nin *Gün Ola* adlı şiir kitabında halk kültür ve edebiyatına ait unsurların nasıl işlediği incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Modern Türk şiiri, Süreyya Berfe, *Gün Ola*, halk şiiri, folklor, gelenek.

ABSTRACT

**An Illustration of the Effect of Folk Literature on Modern Poetry:
Süreyya Berfe-*Gün Ola***

There are three basic sources for Turkish poetry after the Ottoman Administrative Reforms (1839/1876): European literature, folk literature and divan literature. The aspects belonging to folk culture and literature are important inspiration fountains for Turkish Poetry during National, especially Republican Literature. Süreyya Berfe, a modern Turkish poet, is one of those who makes use of these sources. In his book *Gün Ola* published in 1969, Berfe turns to the rich sources of folk culture and literature, and tries to create a new language of poetry. Though it was a new book of a young poet, *Gün Ola* becomes very popular when published.

*Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Öğretim Üyesi.

In this paper, the effect of folk literature on Turkish poetry will be focused on and depending on the reflections created by the book in that epoch, the elements of folk culture and literature in Süreyya Berfe's book *Gün Ola* will be examined.

Key Words: Modern Turkish Poetry, Süreyya Berfe, *Gün Ola*, folk poetry, folklore, tradition.

Süreyya Berfe, 1960 sonrasında Türk edebiyatında adını duyuran şairlerimizdendir. Bu tarihten itibaren şiirleri *Yön, Düzlem, Türk Dili, Soyut, Yeni Dergi, Birikim, Milliyet Sanat, Hürriyet Gösteri, Kitaplık* gibi dergilerde yayımlanır. 1969'da ilk şiir kitabı *Gün Ola*'yı çıkaran Berfe'nin bugüne kadar yayımlanmış ona yakın şiir kitabı bulunmaktadır. Biz bu bildiride *Gün Ola*'daki halk edebiyatı¹ etkilerini araştıracağız. Çalışmamız; "Türk Şiirinde Halk Edebiyatı Etkisine Genel Bir Bakış", "Süreyya Berfe ve Şiirine Genel Bir Bakış", "*Gün Ola*" şeklinde üç ana başlık altında oluşacaktır.

1. Türk Şiirinde Halk Edebiyatı Etkisine Genel Bir Bakış

Modern Türk şiiri, bilindiği gibi üç ayrı imkândan; "divan edebiyatı, halk edebiyatı ve Batı edebiyatından yararlanarak gelişmiştir." (Macit, 2005: 1) Tanzimat'tan sonraki dönemde bu üç etki aynı anda kendisini gösterir. Türk şiiri, bu dönemde divan edebiyatından beslenmekle birlikte batıdan aldığı etkiyi halk kültürüyle de birleştirmeye çalışır. Ancak yapılan çalışmalar, dikkatin halk kültürüne çevrilmesinden, bazı derleme ve denemelerden pek de ileri gitmez. "Bilhassa halk dilini ön plâna çıkaran ve batının ölçü fikri ile halk kültürünün malzemesini alarak eserlerinde ilk örneklerinin veren Şinasi ile halk kültürü ifade şekilleri vasıtasıyla çağdaş medeniyeti halka aşılamaaya çalışan Ahmet Midhat Efendi'nin şuurlu tutumlarını bu genel hükmün dışında bırakmak gerekir." (Enginün, 1991: 335). Namık Kemal ve Ziya Paşa'da ise halk kültüründen yararlanma bilinci zayıftır. Her ne kadar Ziya Paşa, "Şiir ve İnşa" makalesinde halk edebiyatını bizim öz şiirimiz olarak nitelemiş ve edebiyatımıza milli bir yön çizmek için "tabiata ittiba etmek, yani halka doğru gitmek ve halk lisanından, halk edebiyatından istifade etmek" fikrini ileri sürmüştü de (Köprülü, 1989: 303-304) bir süre sonra bundan cayarak *Harabat*'ı divan şiirinin zevkiyle oluşturmaktan kurtulamamıştır. Namık Kemal ise her ne kadar Türk şiirinin gelecekteki vezninin hece vezni olacağı kanaatinde olsa da (Birinci, 2000:

¹ "Halk edebiyatı" tamlaması, tekrara düşmemek açısından; "halk edebiyatı, halk şiiri, halk kültürü, folklor" gibi kavramların karşılığı olarak kullanılmıştır.

49) halk ve tekke edebiyatlarını yok sayarak (Yetiş, 1989; LIII) halk şiiri ve kültürünü reddeder. (Enginün, 1975: 27-28).

Tanzimat edebiyatının diğer önemli şairi Abdülhak Hâmit, *Sabr u Sebat* (1875) oyununu, halk deyimlerini ve özellikle de atasözlerini yoğun bir şekilde kullanarak oluşturur. Onun *Macera-yı Aşk* (1873) ve *Zeynep* (1908) adlı oyunlarında da halk edebiyatı ve kültüründen gelen etkiler vardır. “Ancak Hâmit’te halk kültürünün tesiri sürekli olmadığı gibi şuurlu da değildir.” (Enginün, 1991: 330).

Servet-i Fünun döneminde halk kültürü hemen hemen yok sayılır. Ancak bu etki, dönemin diğer yazarları Ahmet Rasim ve özellikle Hüseyin Rahmi’nin eserlerinde kendisini gösterir. Şiirde ise asıl etki Mehmet Emin Yurdakul’la karşımıza çıkar. Yurdakul’un *Türkçe Şiirleri* (1897) gerek biçim ve gerekse içerik yönünden halk şiirinden izler taşır. Bu dönemde Rıza Tevfik’in heceyi son derece ahenkli bir kullanışa ulaştırması, Türk şiiri için yeni bir merhale olur (Uçman, 2004: 470).

II. Meşrutiyet’ten sonra Türkçülük cereyanının gelişmesiyle birlikte halk edebiyatı kaynaklarına yönelme daha da bilinçli bir hâl alır. Halk edebiyatından; halk dilinden, şiirinden, kültüründen ve tarihinden yararlanma anlayışı yoğunluk kazanır. Milli Edebiyat akımıyla birlikte asıl kaynağını bulan bu anlayış, Ziya Gökalp’le beraber Türk edebiyatının halk kaynaklarına yönelmesi gerektiği fikriyle zenginlik kazanır. Halk edebiyatına büyük değer veren, gerçek dehâyı halkta gören, sanatkârlarımızın “estetik zevklerini halkın canlı müzesinden alması” gerektiğinin altını çizen Ziya Gökalp, (Kaplan, 1997; 219) bu fikrini uygulamaya da döker. *Altın Işık*’ta halk masal ve efsanelerini, içeriğini bozmamaya çalışarak nazmeder. Ancak Gökalp, Türk halk edebiyatı kaynaklarına yönelmeyi tavsiye ederken Batı edebiyatını da dışlamaz. O, “sözlü ve yazılı halk ürünlerinin, halk sorunlarının Avrupa edebiyatı yöntem ve estetiğiyle işlenmesi” (Alkan, 1995: 567) gerektiğinin altını çizer.

Cumhuriyet’ten sonra halk şiiri ve şekilleri, Türk şairleri tarafından yoğun bir şekilde kullanılmaya başlanır. Milli edebiyatın benimsediği anlayış, Cumhuriyet’in ilk yıllarında “memleketçi edebiyat” adı altında zengin bir faaliyet sahası bulur. Birçok yazar, Ziya Gökalp’in açtığı yolu takip eder. Fuat Köprülü’nün Nasrettin Hoca hikâyelerini nazma çekmesi, Velet Çelebi’nin bunları düzyazı şeklinde toplaması, Hamit Zübeyir’in Anadolu halk masal ve efsanelerini edebîleştirmek yolundaki deneyimleri, buna örnek gösterilebilir. (Boratav, 1991: 58) Cumhuriyet rejimi de bu anlayışı benimseyerek Türk halk edebiyatına ve kültürüne oldukça önem

verir. Yakup Kadri, 1925'te *Türk Yurdu*'nda çıkan "Halk Edebiyatı" başlıklı makalesinde halk edebiyatının önemini savunur (Koçak, 1998: 283). 19 Şubat 1932'de Türk Ocakları yerine ikame edilen Halk Evleri, Cumhuriyet ideolojisinin halka benimsetilmesinde önemli görevler üstlenir. Şehirlerde Halkevi, kasaba ve köylerde Halkodası kurularak yaygınlaştırılmaya çalışılan bu çalışmalarda; "tarih, dil, tüm güzel sanatlar, halkbilim, köy araştırma ve incelemeleri, uygulamaları, dergi yayınları, hemen her Halkevinde açılan kitaplıklar, okuma yazma kursları" Halkevlerini, bölgelerinde birer kültür merkezi hâline getirmiştir (Karadağ, 1998: 61) Halkevleri, faaliyette bulunduğu dönemlerde özellikle halkbilim sahasında pek çok etkili çalışma yürütür. Cumhuriyet ideolojisini benimseyen ve bu yolda eserler veren Behçet Kemal Çağlar, 1940'ta C. H. P. Halkevleri neşriyatı arasında çıkan *Konuşmalar*'ın ilk cildinde, divan edebiyatını yok sayarak halk edebiyatından başka hiçbir edebiyat tanımadığını belirtir (Boratav, 1991; 94).

Cumhuriyet döneminde, Faruk Nafiz Çamlıbel, Kemalettin Kamu, Zeki Ömer Defne, Ömer Bedrettin Uşaklı, İbrahim Zeki Burdurlu, Osman Attilâ, Sabahattin Ali, ve daha pek çok şair, şiirlerinde halk edebiyatı geleneğinden faydalanırlar (Yetiş, 2007: 543). Yine bu dönemde Ahmet Kutsi Tecer ve Bedri Rahmi Eyüboğlu, şiirlerinde folklorla büyük önem veren diğer şairlerdir (Enginün, 2005: 45-50).

Hecenin yaygınlık kazandığı bu yıllarda Garipçiler, şekle dayalı şiir anlayışını tamamen reddederler. Bu dönemde ayrıca Nâzım Hikmet'in öncülüğünü yaptığı toplumcu-gerçekçi (Marksist) bir anlayış, şiirde filizlenmeye başlar (Canberk, 2001; 102-108; Cengiz, 2000) Nâzım, Marksçı sanat anlayışına bağlı olarak kendinden sonraki sanatçılar üzerinde derin etkiler bırakır (Andaç, 2002: 296). Halk şiiri geleneği, Toplumcu gerçekçilerde ideolojik bir bakış açısıyla yeniden şekillenir.

Peyami Safa ise, 1950'de *Ulus*'ta yazdığı bir yazıda, Osman Attilâ'nın folklorlardan yararlanarak yazdığı 'Sabahleyin' şiirini eleştirirken, "Halk şiirini saz şairlerinden başka hiç kimsenin yazmaya ne kabiliyeti ne de hakkı vardır" diyerek, halk şiirinin aydının değil halkın malı olduğunu gerisinin ise "komünist propagandası"ndan başka bir şey olmadığını belirtir. (Safa, 1979: 289)

Bu dönemde folklorla karşı olumsuz tavır, dönemin diğer güçlü akımı İkinci Yeni'de, Cemal Süreya ve Turgut Uyar'da görülecektir. Süreya, 1956'da yazdığı "Folklor Şiire Düşman" yazısında "...Bizde hâlâ folklorla, halk deyimlerine şiirlerinde fazlasıyla yer veren şairlerin kısır bir yolda

oldukları sanısındaım. Çünkü folklorda şiirin bugünkü niteliğini taşıyacak yeti yoktur. Halk deyimlerinin havası şiirin kanat çırpmasına imkan vermeyecek kadar dar bir havadır.” (Süreya, 1992: 23) diyerek halk deyimi içindeki kelimelerin “donduklarını”n, onlardan bir şey beklenilmemesi gerektiğinin altını çizer. İkinci Yeni’nin diğer güçlü ismi Turgut Uyar da şiirimizin geleceğini halk şiirinde görmez. O, halk şiirinin güçlü şairler için bir kaynak olamayacağı görüşündedir. Uyar, 1958’de kaleme aldığı “Gene Halk Şiiri” yazısında Süreya’ya yakın fikirler ileri sürer:

“Halk şiirinin çoğu zaman kişiliksizliği, ölçülerin ve değerlerinin değişmezliği, anonimliği bu yapıtların, bir edebiyat yapıtı olması şartlarını ortadan kaldırır.” (A. Turgut, 1958: 11)

Uyar, şiirlerinde, halk şiirlerinden yararlanmayı da dener. “Ancak yazılarında belirttiği gibi, Halk şiirinin kişiselleşmeye fırsat vermeyen ortaklığı, anonimliği ve değişmez kalıpları; onu bu şiirden yararlanmaktan alıkoymuştur.” (Karaca, 2005: 443)

Cemal Süreya, *Gün Ola*’nın yayımlandığı yıl *Papirüs*’te çıkan bir yazısında halk şiir geleneğine karşı tavrını yine sürdürür:

“Bazı şairler ortak dilden, bugün içinde solumakta olduğumuz dilden sapıyorlar; özellikle halk Türkülerindeki dile, söz değerlerine dadanıyorlar; şiirlerini oradan süzmek, devşirmek istiyorlar. Halk şiirinin devrimci eylemde kullanılan pratik biçimleri, bunların sağladığı hazır izlenimler, elverişli geliyor onlara. Ancak, bunda bazen o kadar ileri gidiyorlar ki sağlanan şiirsellik kimi zaman sadece o söz değerlerinin yerleşik, hazır, katılaştırmış şiirselliğinden ibaret oluyor. Bizce aldatıcı bir yoldur bu. Şairi kolaycılığa ittiği için de tehlikelidir.” (Süreya, Tarihsiz; 112) Bu dönemde Attilâ İlhan, halk edebiyatına ait unsurları modern şiirin bakış tarzı ve imkânlarıyla değerlendirmiştir (Çelik, 1998).

Cumhuriyet döneminin önemli edebiyat topluluğu olan Hisarcılar ise, halk edebiyatı geleneğinden faydalanırken şiiri bir propaganda malzemesine indirgemezler (Emiroğlu, 2000). Hisar şairlerinden “Mehmet Çınarlı ve Arif Nihat Asya’nın şiirlerinde, halk veya divan edebiyatlarından gelen, fakat onların kopyası olmayan milli bir hava vardır. Bekir Sıtkı Erdoğan ile Osman Attilâ, daha ziyade Ahmet Kutsi Tecer’in açtığı çığırda şiir yazan şairlerdendir.” (Kaplan, 1997: 311)

2. Süreyya Berfe ve Şiiri

Süreyya Berfe, 1943 yılında İstanbul’da doğar. Lise’yi 1960’da Çanakkale’de tamamlar. Asıl adı Hikmet Süreyya Kanıpak olan şair,

okul yıllarındayken şiire karşı ilgi duyar. Ancak okul yıllarında şiiri çok sevmesine rağmen öğretmen babasının sert muhalefetiyle karşı karşıya kalan Berfe, liseden sonra ailesinin de yönlendirmesiyle önce hukuk daha sonra felsefe eğitimi alır. İlk şiiri 1961-1962'de *Yön* dergisinde çıkan Berfe, edebiyat dünyasında asıl adını 1966'da 'Kasaba' adlı şiiriyle kazandığı Türkiye Milli Talebe Federasyonu Kültür Yarışması birincilik ödülü ile duyurur. Ancak Berfe, ilk şiiri ödül almasında rağmen hâlâ kendisini şairliğe yakın hissetmemektedir. 'Kasaba'yı, Cemal Süreya ve Tomris Uyar'ın yarışmaya gönderdiğini söyleyen Berfe, asıl şairlik illetine *Gün Ola*'nın yayımlanmasından sonra tutulduğunu belirtir (Kâzım, 2005: 15).

Süreyya Berfe, İkinci Yeni'nin etkisini sürdürdüğü, toplumcu gerçekçiliğin filizlenmeye başladığı bir dönemde şiir yazmaya başlar. Berfe, *Gün Ola*'yı yayımlamadan önce Baudelaire'den Orhan Veli'ye ve oradan İkinci Yeni'ye varıncaya kadar zengin bir perspektifte okumalarını sürdüren bir şairdir. Bu bağlamda Berfe'nin şiire başladığı dönemin öne çıkan şairlerinden, Garipçiler, İkinci Yeni, Toplumcu Gerçekçilik akımlarından etkilendiğini düşünmek yanlış olmaz.

Süreyya Berfe, gençlik dönemlerinde Garipçilerden Orhan Veli'yi beğenir. Kendilerinin, şairaneliği ortadan kaldıran bir kuşaktan geldiklerini; lise öğrencisiyken arkadaşlarının Ahmet Haşim, Yahya Kemal, Ziya Osman Saba'dan şiirler seçmelerine rağmen; kendisinin inadına Orhan Veli'yi okuduğunu" (Kâzım, 2005: 69) söyler. İnci Enginün de Berfe'nin "edebiyatımızda şairaneliği" ortadan kaldıran bir şair olarak görülebileceğini" belirtir (Enginün, 2005: 119). Orhan Veli'den özellikle "şiiri sokağa indirmesinden müthiş etkilen"en Berfe, buna rağmen kendi deyimiyle ona hiç öykünmez (Kâzım, 2005: 163).

Süreyya Berfe ile ilgili değerlendirmede bulunanlardan pek çoğu onun ilk şiirlerinde İkinci Yeni'nin etkisi olduğu konusunda birleşirler. Cemal Süreya'nın da bu yönde bir değerlendirmesi olmasına karşın Berfe onlara katılmaz. İkinci Yeni şairlerini sevdiğini, okuduğunu, âdeta hatmettiğini söyleyen Berfe, buna rağmen İkinci Yeni'nin, kendi şiirlerine nüfuz edemediğini belirtir. Mehmet Kâzım da, başkalarının Berfe'nin şiirini "oldum olası İkinci Yeni'ye yaslamak eğilimi"nde olduğunu, ancak buna katılmadığını, onun şiirinin İkinci Yeni'ye "yalnızca bir noktada değerek teğet geçtiğini", bu noktada bile "İkinci Yeni'nin geneline pek uymadığını" düşünür (Kâzım, 2005: 34-35). Ancak Kenan Çağan'ın da belirttiği gibi; "Türk şiirinin İkinci Yeni tecrübesi ile yüzleştiği bir dönemin hemen akabinde, o süreçte şiirini kuran her şair gibi, İkinci Yeni ile olumlu ya da olumsuz bir etkileşim, Berfe için de söz konusu"dur. (Çağan, 2005: 85)

Süreyya Berfe'nin şiiriyle ilişkisi kurulan diğer bir akım toplumcu gerçekçiliktir. Özellikle Süreyya Berfe, İsmet Özel, Ataol Behramoğlu ve Özkan Mert'in 1969 Aralık'ında *Ant* dergisinde yaptıkları bir dizi açık oturum (bk. Arolat, 1969) bu belirlemede önemli rol oynamıştır. II. Yeni şiirine karşı çıkan ve kendilerini, “..açık seçik, toplumcu bir sanat anlayışının temsilcileri olarak” tanımlayan bu dört şair, Nazım Hikmet, Ahmet Arif ve Ceyhun Atuf Kansu dışında kendilerinden önceki şiiri-şairi, ‘gerici’ olmakla halkın gerçekliğini ifade edememekle düzenle uyum içinde olmakla suçlarlar. Buna rağmen Berfe, yıllar sonra kendisiyle yapılan bir söyleşide söz konusu açık oturuma da göndermede bulunarak Toplumcu Gerçekçi akım içerisinde olmadığını şu sözlerle açıklar:

“Bir engel çıksaydı da 1969’daki kavak yeline benzeyen oturuma katılmaz olsaydım. Söz konusu oturuma katılıp malum herzeleri yedikten sonra aralarından ayrıldım. Aramızda gayet ciddi görüş ayrılıkları var.” (Nezir, 1983: 9)

Diğer taraftan Berfe'nin şiiri üzerinde değerlendirmede bulunanlar onun toplumcu gerçekçilerin öncü şairlerinden Nazım Hikmet'ten etkilendiği hususunda da hemfikirdirler. Ancak Berfe, bu düşüncelere de katılmaz:

“Ben Nazım Hikmet'ten etkilenmedim; öykünmedim bile. Ancak tema benzerliği olabilir. Yalnız bu demek değildir ki Nâzım Hikmet yazdığım şiirin dışında bir şair. Şair olarak elbette ilgilendirir beni; hatta ilgilendirmek ne, ezberlemiştik şiirlerini.” (Kâzım, 2005: 51).

Süreyya Berfe, bugünden geriye baktığında toplumcu gerçekçilerle aralarında görüş ayrılığı olduğunu, onlardan ve özellikle Nâzım Hikmet'ten etkilenmediğini söylemesine rağmen *Gün Ola*'da aksi durum söz konusudur. Kitapta ‘Nâzım Hikmet’i Sevenlerin Türküsü’ adında methiye tarzında uzun bir şiirle birlikte toplumcu gerçekçiliğe ait slogan söylemler yoğunluktadır. Bu şiir ve ideolojik söylemler, daha sonraki şiir kitaplarına alınmaz.

Berfe'nin şiirini genel anlamda ele aldığımızda ise bu konuda onu ve şiirini çok yakından tanıyan Mehmet Kâzım'ın belirlemesi bir sonuç cümlesi olarak özetlenebilir. Berfe'nin şiirini beş ögenin oluşturduğu bir düzleme oturtan Kâzım, bunları; “tavır, duru bir dil, doğa, insan ve bağlantısızlık” olarak kategorize ettikten sonra sonuncusuyla ilgili şu tespiti yapar: “..hiçbir akıma, ustaya, duruma bağlanmamıştır Berfe şiiri; ama hepsine bir bakış atmayı unutmamıştır.” (Kâzım, 2005; 82).

3. *Gün Ola*

3.1. Kitabın Yayınlanması, Taşıdığı Misyon ve Devrinde Uyandırdığı Akisler

Gün Ola, 1969'da Türkiye İşçi Partisi üyesi ve sempatzanı kişilerce sosyalist bir örgütlenme olarak kurulan ve daha sonra Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu'na (Devgenç) dönüşecek olan Fikir Kulüpleri Federasyonu'nu (Feyzioğlu, 2002, 256) Yayınları arasında çıkan ilk kitaptır. 48 sayfalık kitapta, Berfe'nin toplam 21 şiiri yer alır. Kitabın sunuş bölümünde geçen; “Genç ozan, arkadaşımız, omuzdaşımız Süreyya Berfe'nin şiirlerinin sunuyoruz size. Bu dönemdeki sanat görüşümüzü, sanatımızla neyi yapmak istediğimizi ortaya koyuyor, tartışmaya açıyoruz.” sözleri, *Gün Ola*'nın gelişigüzel bir eser olmadığını ve belli bir gurubun görüşlerinin yansıtacak bir misyon üstlendiğini; şiirlerde ideolojik bir bakışın var olduğunu göstermektedir. Kitaba göz attığımızda Marksist bir anlayışın şiirlere sindiği açıkça görülür. “Cebimde sosyalist bir dergi / İçimde bir arı kovani / Bir bulgur imecesi / Dilimde işçi Partisi” (Berfe, 1969: 21) dizeleriyle Toplumcu Gerçekçi çizgideki yerini kesin belirleyen Süreyya Berfe, bu çizginin duayenlerinden Nâzım Hikmet'e de uzun ve övgü dolu bir şiir yazar. Bu şiirde Nâzım Hikmet, büyük bir umut ışığı olarak parlar:

“O büyük bir sestir / Nerden bakarsan bak / Yaz göklerine benzer” (Berfe, 1969: 8)

Nâzım Hikmet'i büyük bir coşkuyla okuduklarını belirten şaire göre o, “umutsuzluğun lambasını söndürecek”, ondan alınan miras, yarınlara devredilecektir:

“Onun bıçağını keskin tutmak için / Bugün yarın öbür gün / Ve bütün bir gelecekte / Şiirlerle örtülecek üstümüz / Namuslu bir yürekle” (Berfe, 1969: 9)

Berfe, yine aynı şiirde Marksist ideolojiye olan özlemini şöyle idealize eder:

“Hiç eksilmiyoruz / Kararımız kesin / Gücümüz tamdır / Daha gür daha gelişmiş sesler üretmek / Türkiye'nin yeni hayatını beklemek / Hepimizin özlediği eşsiz bahardır.” (Berfe, 1969: 8)²

² Süreyya Berfe'de şiir tutkusu *Gün Ola* birlikte başlar. Hemen hemen Berfe'nin şiiri üzerinde değerlendirmede bulunanların değinmeden geçemedikleri bu kitap, devrinde de ses getirmiştir. Ancak Sosyalist bir örgütlenme olarak karşımıza çıkan Fikir Kulüpleri Federasyonu'nun ilk kitabı olarak çıkan *Gün Ola*'nın toplumcu gerçekçi akımdan izler taşıması ve bununla anılmak Berfe'yi uzun süre rahatsız eder. Berfe, ilk kitabı *Gün Ola*'yı yıllar sonra bile yok saymamasına rağmen (Kâzım, 2005: 43), bu kitabı fikirsiz anlamda şekillendiren ideolojiden uzaklaşır. *Gün Ola*'nın daha sonraki baskılarında toplumcu gerçekçilerin öncü şairlerinden Nâzım Hikmet'e yazdığı uzun methiyeyi ve ideolojik söylemleri çıkarır. Bu tavır, Berfe'nin yıllar sonra bu düşünceyle anılmak

Süreyya Berfe, toplumcu gerçekçi bir misyonla şekillendirdiği *Gün Ola*'yı 1967-1969 yıllarında Anadolu'da bir köyde asker-öğretmen olarak görev yaparken oluşturur. 'Köye Giderken' şiirinde; "Ey İstanbul şehri / Senden ayrıldığım için üzgün değilim" (Berfe, 1969: 10) sözleriyle köye olan özlemini dile getiren şair, bu sürede yapmak istediklerini şöyle anlatır:

"Her şeyimi topladım buraya geldim / Bağımsızlık hamurunu kurmaya / İçerdekini ve dışarıdakini tanımaya / Bir koçaklama nasıl çağrılır / Nereden çıkar / Nereye varır / Toprak nasıl yankılanır / Su nasıl ürker / Hava nasıl durulur görmeye / Öğretmeye ve öğrenmeye geldim." (Berfe, 1969: 12)

Bu seyahat onu halka ve halk edebiyatı kaynaklarına daha da yakınlaştırır. Görev yaptığı yerde farklı bir yaşama biçimi, Berfe'ye yeni bir şiir dilinin imkânlarını sunar:

"Anadolu'ya öğretmen olarak gittiğimde³, orada sadece halk diliyle yüz yüze gelmedim; o dilin içinde yaşadım. O dili, o duyarlılığı, o yaklaşımı anlamaya çalıştım. Buna öykünerek bir şeyler yazmaya çalıştım ki yeni bir damar yakalayayım, kanal bulayım." (Kâzım, 2005: 35).

Süreyya Berfe, bu şiirleri oluştururken titiz bir gözlem ve inceleme çalışmasına girer. Köyde bulunduğu yıllarda ağıtlar derlediğini, bu konuda program yaptığını belirten Berfe, zengin bir halk edebiyatı kaynağı oluşturur. Köye ve köylüye ait gözlemlerini şiirleştirirken sadece yaşayan halk diliyle yetinmediğini, bu konuda araştırma kitaplarına da başvurduğunu belirtir. Bulduğu köyde kendisini hiçbir zaman yabancı hissetmediğini, köylünün de kendisini *yaban* görmediğini söyleyen Berfe, bu süreç içinde türkülerin, ağıtların, halkın dilini ve duyarlılığını yakalamaya çalıştığını belirtir. (Fedai, 2005: 68.)

Gün Ola yayımlandıktan kısa bir süre sonra olumlu ya da olumsuz bazı eleştiriler alır. Özellikle 1969 yılı edebiyat ortamını ve 1969 şiirini değerlendiren yazılarda ve bazı açık oturumlarda bu kitaba da mutlaka değinilir. Doğan Hızlan, Ahmet İnam gibi bazı yazarlar, *Gün Ola*'yı başarılı bulmazken; Rauf Mutluay, Emin Özdemir gibi yazarlar onu yılın en ilginç ve başarılı yapıtları arasında değerlendirirler.

Altan Yalçın, şairi göklere çıkaran ilk isimlerdendir. Şiirlerdeki toplumcu özü ön plana çıkaran Süreyya'nın şiirlerinde, "meyhane masalarında

istemediğine veya sonraları bu akımı benimsemişine bir işaret olarak değerlendirilebileceği gibi ilk şiirlerinde onun toplumcu gerçekçi akımdan etkilendiği anlamına da gelmektedir.

³ Askerliğini yedek subay öğretmen olarak yapmıştır. Anadolu'nun bir köyünde (Eskişehir- Atalan Köyü) iki yıl askerlik yapar. (Kâzım, 2005; 43).

her gece toplumu kurtaran, koyu bir yabancılaşmanın ve entelektüel mastürbasyonun şaheser örneklerinin veren bilgiç yazarlarımızın, ozanlarımızın hiç mi hiç etkisini göremezsiniz” diyen Yalçın, şunları ekler:

“Temel esinini çalışan, yaratan, üreten insanların acılarından, sevinçlerinden alan türkülerdir onun kaynağı. Şehirli bir öğretmen olmasına kimi zaman hüzünlenir fakat hemen çıkışının yine o insanlarla bir değeri olacağını bilir. Gerçek kavganın halkla birlikte, onlarla sevinerek, onlarla hüzünlenecek ve onlarla yaşayarak değer kazanacağını, görevini yalın bir içtenlikle kavrandığında başarıya ulaşacağını bilir ve övünme aptallığına düşmez.” (Yalçın, 1969: 14)

Altan Yalçın kitapla ilgili diğer bir yazısında da bu beğenisini sürdürür. Kitaptaki şiirleri, “sokakta sürüp giden devrimci eyleme koşut bir yapı araştırmasının, zorlamasız bir dil kullanımının ve bizi besleyip bugünlere getiren ana kaynaklara dönme çabasının yürekli bir yansıması” olarak gören Yalçın’a göre Berfe, bu şiirleriyle “gerçek yaşama sevincini bulacağı kaynağa, yani halka, Anadolu’ya dönmeyi seçmiş.”tir. (Yalçın, 1969a: 191)

Mustafa Öneş ise Altan Yalçın’ın değerlendirmelerini oldukça öznel bularak *Gün Ola*’yı ve şairini başarısız bulur. Ona göre “henüz gelişme döneminde bulunan, adını yeni duyurmaya başlayan bir şair, yabancıysa olduğu ama günümüzde moda geçerliği kazanmış bir söyleyiş biçiminin çekimine kapılıp, olumlu sayılabilecek ilk yörüngesinden ayrılarak başarısız, özentili bir yapıt ortaya koymuş”tur. Anadolu’nun bir köyünde geçen son bir buçuk yılın ürünlerini bir araya toplayan Berfe, “*Gün Ola*’da yaşamadığı, ancak kısa bir süre tanıklık ettiği bir dili ve dille iç içe gelişmiş olayları, durumları, koşulları yansıtmak istemişse de, onlara kendi dünya görüşünün perspektifi altında değil, gelişigüzel yöneldiğinden yanlış uyguladığı iyi niyetine kurban etmiştir şiirini. Üstelik, dizelerinin şiirsel değeri üzerinde durulmamış, aralarındaki ses, anlam ve uyak bağlantıları önemsenmemiş şiirlerle dolu bir yapıttır *Gün Ola*. Türkmen ve Avşar Ağıtlarından, halk ozanlarından, halk türkülerinden, Nazım Hikmet’ten etkiler taşıyor.” (Öneş, 1969: 273-274)

Yeni Dergi’de de Doğan Hızlan’ın yürüttüğü “1969 Türk Edebiyatı” konulu açık oturuma katılan Rauf Mutluay, yılın en başarılı şiir kitapları arasında *Gün Ola*’yı sayar (Hızlan, 1970: 18-22)

Doğan Hızlan, “1969’da Şiirimiz” başlıklı *1970 Varlık Yıllığı*’nda yayımlanan bir yazısında ise Berfe’yi genç kuşağın önde gelen şairleri arasında sayar. Bunun yanında Hızlan, *Gün Ola*’yı değerlendirirken şairi bazı noktalardan eleştirir. Ona göre kitaptaki şiirler, bir aydının köye gidişinin, köy ve köylüyle ilişkilerinin olağan sonuçlarıdır. Her Türk şairinin de yaşaması gereken bir deneyimdir. Ancak bu “koskoca bir şiir kuramını” doldurmaz. Cemal Süreya’nın “Folklor Şiire Düşman” sözünden de hareket eden Hızlan, bu eksikliği Berfe’de açıkça görüldüğünü ekler. Hızlan’a göre şiirler ilk okunduğunda bir içtenlik ve yalınlık insanı sarıyor, ancak “şiir gücünün zayıflığı etkinin hemen yitip gitmesine sebep oluyor.” (Hızlan, 1970: 47). Berfe’nin, şiirlerinde bir açıklığı sağlamaya çalışırken çoğu zaman bir düzyazı dili düzeyine indiğini söyleyen Hızlan, kitapta sıkça geçen türkülerini değerlendirirken de buna vurgu yapar:

“*Gün Ola*’daki Türküler’de 1945 kuşağının türkü formlarından yararlanarak yazdığı şiirlerden pek öteye geçememiş... ‘Köye Giderken’ şiirinde görüldüğü gibi, Berfe bir düzyazı eseri de koyabilirdi ortaya. Ayrıca tema’sı da bir gerçeklik duygusu uyandırmadığı gibi inandırıcılık da taşıyor. Berfe toplumcu öz uğruna, şiiri harcamaktan çekinmiyor, eğer amacı da buysa, amacını gerçekleştirmiş sayılır.” (Hızlan, 1970; 46)

Ahmet İnam, “Üç Şiir Kitabı Daha” başlıklı *Soyut* Dergisinde çıkan bir yazısında Berfe’nin *Gün Ola* eserine, daha sonraki şiirleri için çalışmalar olarak bakmalı, “yoksa, bu kitabındaki şiirlerin bir bütünlük içinde edebiyatımıza getirdiği yeni bir şey yok.” (İnam, 1970; 24) değerlendirmesini yapar. Ancak şairin tavrının ve halka, folklorla yaklaşan çabasının ise küçümsenmemesi gerektiğini de belirtir. Eğer Berfe, becerebilirse toplumcu şiir gelişimine ayrı bir çizgi çekenler arasına girebilir diyen İnam’a göre, Berfe’de halk sevgisi o kadar etkili ki, sevgisini aşır yaratıcı yorumlamalara gidemiyor. Onda, “biçimini ve yorumunu bulamamış bir köy sevdası var. Köyün o denli içinde ki, şiiriyle bunu aşmıyor.” (İnam, 1970: 24).

Memet Fuat, “1969’da Şiir, Kısa Hikâye, Eleştiri” başlıklı yazısında yıl içinde pek fazla şiir kitabı çıkmadığını söyleyerek üzerinde özellikle durulması gerekenler arasında Süreyya Berfe’nin *Gün Ola*’sını da sayar. Ancak kitabı pek de başarılı bulmaz. Fuat’ın bu konudaki görüşleri şöyle:

“..Şiirini Türk halkına adamak isteyen, Türk halkının beğenisini, havasını, dilini tutturmaya çalışan bu genç şair için başarılı denemez. İnsan olarak büyük bir gelişme gösterdiği, halkla birlikte yaşamının bir toplumda yaratacağı olumlu etkilerle çok iyi bir düşünüşe ulaştığı açıkça

görülüyor yazdıklarında, ama şiirde işin kolayına kaçtığı, çalışmadan yazmak istediği de bir gerçek. *Gün Ola* dürüst, namuslu, halkını seven, en önemlisi de, halkın yanından ses veren bir şairin kitabı. Ne var ki başarılı bir *şiir* kitabı değil.” (Fuat, 1970: 6)

Ulus Gazetesi'nde “1970'te Türk Edebiyatı” başlıklı bir söyleşide, “Şiir 1969'a göre 1970'te bir atılıma girmiş midir, bu alanda toplu bir atılım yoksa tek tek yani bir ya da birkaç ayrı ozanın anılmaya değer yapıtları var mı?” sorusuna cevap veren Emin ÖZDEMİR, Süreyya Berfe'yi bu yılın anılmaya değer bir iki adı arasında sayarak şunları söyler:

“Şiirlerinin genellikle toplumcu bir özle kuruyor, kimi şiirlerinde şematik bir duruma indirgemesine karşın bunu, kimisinde şiirsel bir tada ulaşabiliyor. Benim açımdan 1970'in ilginç adlarından biri Berfe.” (Özdemir, 1970: 3)

3. 2. *Gün Ola*'da Halk Edebiyatının Etkisi

Süreyya Berfe'nin şiirlerinde halk edebiyatının etkisini “Biçim ve Tür Yönünden”, “İçerik, Dil ve Anlatım Yönünden” olmak üzere iki başlıkta değerlendirmek mümkündür.

3.2. 1. Biçim ve Tür Yönünden

Süreyya Berfe'nin şiirlerinde türküler yoğunluktadır. Ağıtlar, destanlar, bilmeceler de bu biçimi takip eder.

3.2. 1. 1. Türkü

Çeşitli ezgilerle söylenen türkü, anonim halk şiiri nazım biçimlerindedir. Genellikle yedili, sekizli ve onbirli hece kalıpları kullanılarak yazılan türkülerin konuları çok değişik olup bazen söyleyeni de belli olduğundan bunlar halk edebiyatının en zengin alanını oluşturur (Dilçin, 1995: 289).

Süreyya Berfe'nin *Gün Ola* adlı şiir kitabında türküler önemli bir yer tutmakla birlikte bunlar, biçim olarak anonim halk türkülerine benzemez. Süreyya Berfe, birçok şiirine türkü ile ilgili bir başlık atarak bunları modern şiirin imkânları içinde değerlendirme yoluna gitmiştir. Kitapta Türkü başlıklı şiirler şunlardır:

“Türküler 1-2, Nazım Hikmet'i Sevenlerin Türküsü, Toprak İçin Bir Türkü, Bağa Gidenlerin Türküsü, Suyu Giden Türkmen Kadınına Türkü, Çoban Türküleri 1-2-3, Yalnız Kalan Erkeğin Türküsü”

Bu şiirlerden ‘Türküler 1-2’ dörtlülükler, ‘Çoban Türküleri’ üçlülükler şeklinde yazılır. ‘Çoban Türküleri’ ve ‘Bir Dost Bulamadım Gün Akşam Oldu’ şiiri nakarat özellikleriyle dikkat çeker. Her birimi 14 dizeden oluşan ve serbest tarzda kaleme alınan ‘Bir Dost Bulamadım Gün Akşam Oldu’

şiiirinde nakarat, Kul Himmet'tin; "Seyyah oldum şu alemi gezerim / Bir dost bulamadım gün akşam oldu / Kendi efkarımla okur yazarım / Bir dost bulamadım gün akşam oldu" şiiirinin son dizesi olarak her birimin sonunda tekrarlanır. Çoban Türküleri 3'te ise Erzurum Türküsü XXXX "Şu dağın başı da kar ile boran / Emminin sözleri tümüyle yalan / Ölür mü dünyada dengini saran" (*Gün Ola*, s. 29) şeklinde karşımıza çıkar. İlk kıtası, "Vay bana vaylar bana / Göynür ciğerim / Damağım tak tak öter / Su vermez çaylar bana" (Berfe, 1969: 5) diye başlayan 'Türküler 2', "Vay bana vaylar bana / Yıl oldu aylar bana" diye başlayan Konya Türküsünden izler taşır.

Türkü başlığıyla yazılan şiiirlerde şekiller değişmektedir. Bazen tek bir şiiir içinde bile birliktelik sağlanmaz. 'Nazım Hikmet'i Sevenlerin Türküsü'nde her bir birim, sırasıyla 7, 13, 6, 4, 4, 6, 8, 11 mısralardan oluşur. Bunlarda serbest ölçü olmakla birlikte çoğunluk şiiirlerde kafiyeye dikkat edilmemiştir.

Çoban Türküleri 3'te ise ölçü, uyak ve nakaratlara biraz daha dikkat edilmiştir. Şiiir beş üçlük ve her üçlüğün sonunda tekrarlanan "Ay karanlık gel beni / Dudağından emzir beni" nakaratından oluşmaktadır. Üçlüklerdeki hece sayısı genellikle 11'li hece olmasına rağmen bunda da bazı aksamalar göze çarpmaktadır. Örneğin birinci üçlük; 10, 9, 11'li hece ölçüsüyle yazılmıştır. Birinci dizesi 7, ikinci dizesi 8 olan nakarat kısmında ise benzer aksaklık göze çarpar.

3.2. 1. 2. Ağıt

Ağıtlar, bilindiği gibi "İnsanoğlunun ölüm karşısında veya canlı-cansız bir varlığını kaybetme, korku, telaş ve heyecan anındaki üzüntülerini, feryatlarını, isyanlarını, talihsizliklerini, düzenli-düzensiz söz ve ezgilerle ifade eden türküler" olarak tarif edilmiştir (Elçin, 1990; 1; Elçin, Tarihsiz; 290).

Gün Ola'da 'Geri Dönmeyen Sığırtmaca Ağıt' başlığıyla bir ağıt yer alır. 9 dörtlükten oluşan ağıt, Ali adlı bir çobana yakılmıştır. Şiiir dörtlüklerle oluşmasına rağmen hece ölçüsünde bir bütünlük yoktur. Örneğin birinci dörtlüğün ilk mısrası 9, ikinci dizesi 8, üçüncü mısrası 8, son dörtlük ise 6 heceden oluşur. Kafiye düzeni de "abab / cxdb / efeb" şeklinde karışık olarak devam eder. Ağıt, zaman zaman düzyazıya kaçır ve bütünlükten yoksundur.

3.2. 1. 3. Destan

Âşık edebiyatı nazım biçimlerinden olan destan, dört dizeli bentlerden oluşan, genellikle hece ölçüsünün 11'li kalıbıyla yazılan halk şiiirinin en uzun nazım biçimidir. (Dilçin, 1995: 315) Savaş, deprem, yangın,

salgın hastalık gibi olaylarla ilgili destan yazılabildiği gibi eşkıya ve ünlü kişilerin serüvenlerini anlatan, toplumsal taşlama ve eleştiri niteliğinde olan, hayvanlarla, yaşlarla ilgili destanlar da bulunur (Yetiş, 1994)

Gün Ola'da 'Anadolu Destanı' başlığı altında uzun fakat tamamlanmamış bir destan yer alır. Kitabın son şiiri olan bu destanla ilgili arka kapakta "çalışması sürmekte olan uzun bir şiirin giriş bölümünden bir parça" kaydı yer alır. Sadece 'Giriş' kısmının yer aldığı destan, genellikle serbest bir tarzda yazılmıştır. "Kalk gidelim sevdiceğim" söylemiyle başlayan destan, insanlığı yeni bir bahara, aydınlık bir geleceğe davet eder. Bu gelecekte Toplumcu Gerçekçi söylem son birimde açıkça kendini gösterir:

"Ve bir ateş / Halkın ısındığı / Yalnız halkın ısındığı / Sıcak canlı / Hiç sönmeyecek bir ateş / Budur Anadolunun diyemediği / Ağu olur yediklerimiz / Kefen olur giydiklerimiz / Gün gün işliyor yaram / Ne yaman zor imiş toprağı / Ve halkı sevmek / Bunu bildim duramam / Kalk gidelim" (Berfe, 1969: 47)

3.2. 1. 4. Bilmece

Bilmece, "tabiat unsurları ile bu unsurlara bağlı hadiseleri; insan, hayvan ve bitki gibi canlıları; eşyayı; akıl, zeka veya güzellik nevinden mücerret kavramlarla dinî konu ve motifleri vb. kapalı bir şekilde yakın-uzak münasebetler ve çağrışımlarla düşünce, muhakeme ve dikkatimize aksettirerek bulmayı hedef tutan kalıplaşmış sözlerdir." (Elçin, Tarihsiz; 607). Anonim özelliği olan bilmeceler, manzum ve mensur olabilir. Manzum bilmecelerde kullanılan vezin hecedir. Hece sayıları değişebilmektedir.

Gün Ola'da 'Bilmeceler' başlığı altında altı dörtlük yer alır. Bunlar, daha çok halk söylemine uygun, toprak, buğday, ekmek, sofraya gibi konularda yazılmıştır. İkinci bilmece şöyledir:

"Her sofranın konuğu / Ağız yakmaz dil yakmaz / Ustasının elinde süslenir / Konyalının elinde seslenir" (Berfe, 1969: 19)

Gün Ola'da yer alan bilmecelerin hece ölçüsü düzenli değildir. Birinci bilmecede 1, 2 ve 4. mısralar 6; 3. mısra 7'li hece ölçüsüyle kaleme alınmıştır. Yukarıdaki şiir de hece ve durak bakımından düzensizdir. 1. ve 2. mısralar 7, diğer mısralar 10'lu hece ölçüsüne göre yazılmıştır. "Kara bastım iz buldum" mısrasıyla başlayan son bilmecede ise Bayburt yöresine ait "Kara basma iz olur / Güzellerde naz olur" türküsünden etkilenme görülür.

3.2. 2. İçerik, Dil ve Anlatım Yönünden

Süreyya Berfe'nin şiirlerinin içeriğinde genellikle Toplumcu Gerçekçilik söylemleri göze çarpar. Doğa, aşk, kadın, halk, turna motifleri, Dadaloğlu, Âşık Veysel gibi halk şairleri, sosyal bir eleştiri süzgecinde değerlendirilir. Dil ise açık, anlaşılır ve sadedir.

3.2. 2. 1. Temalar

3.2. 2. 1. 1. Doğa

Halk şiirinin bitmez tükenmez kaynaklarından biri, hiç şüphesiz doğadır. Uzun bir geçmişi olan Türk halk şiiri örneklerinde ozanlar ilk olarak gözlerini doğanın geniş imaj dünyasına açarlar. Süreyya Berfe'nin şiirinde doğa önemli bir yer tutar. Henüz kitabın ilk şiirinde doğa, çıplak rengi ve Anadolu'nun soğuk gerçeğiyle şairi söyler:

“Bozkırın ortası bir kara duman / Bitmez yelleri soğuğu bitmez / Yaz bahar gelmeden kar kalkıp gitmez / Bulutu göklere ağlıyor aman” (Berfe, 1969; 2)

Doğa-insan ilişkisi, yönetime yönelik bir isyan şekline bürünür:

“Bozkırda eğleşir gelinim kızım / Beynimi kemirir bin yıllık sızım / Valiye hükümete geçmiyor nazım / Gözyaşım toprağa yağıyor aman.” (Berfe, 1969; 2)

Ancak doğa, tamamen bir olumsuzlama niteliği taşımaz. Halk şiirinde sıkça görülen pastoral şiir özelliği Süreyya Berfe'de de kendisini gösterir. ‘Çoban Türküleri 1’de doğa-insan ilişkisi olumlama niteliği taşır:

“Alacakaranlıkta çıktım çardaktan / Kattım önüme koyunları / Vardım dağların yamaçlarına / Karlar daha erimemiş / Çiğdemler sarı / Uzuyordu önümde yelkovan otları / Ben çobanım dedim kendi kendime / Geniş kalçalı gürbüz yavuklumun / İlk göz ağrısı

Irmaklar gibi çağlar yüreğim / Bakınca dağlardan ovalara / Ovalardan gökyüzüne / İlk benim yıldızım doğar / Coşkuyla akar kanım / Yaslarım sırtımı yalçın kayalara / Bütün yıldızlar çıksın / Ay ışısın diye / Kaval çalarım” (Berfe, 1969: 27)

3.2. 2. 1. 2. Anadolu'nun İhmal Edilmişliği, Yokluk-Çaresizlik

“Türk şiirinde Anadolu'nun ihmal edilmişliği, XIX. yüzyılın sonunda Mehmet Emin tarafından dile getirilmişti. Balkan, Birinci Dünya Savaşı ve Türk İstiklâl Savaşı yılları Anadolu ve bütünüyle Türk halkını yoksulluk

içinde bıraktı. Milli Edebiyat mensubu şairlerimiz, Memleketçi edebiyat, Türk halkının ıstıraplarını dile getirdi.” (Yetiş, 2007, 294) *Gün Ola*’da en çok işlenen temalardan birisi Anadolu’nun ihmal edilmişliği, yokluk ve çaresizlik’tir. Ancak bu temalar, Milli Edebiyat mensubu şairlerimiz veya Memleketçi edebiyatın bu konulara bakışından farklıdır. Toplumcu Gerçekçi anlayışı benimseyen Berfe, sık sık halkın sefaletini, köylünün içinde bulunduğu yokluğu ön plana çıkarırken ideolojik davranarak, bunu rejim ve sistem meselesi olarak değerlendirir. “Ekmek istediler buğday verdik / Savaş istediler can verdik / Para istediler oy verdik / Nettik de derdimiz bitmiyor aman.” (Berfe, 1969: 6) dizeleriyle sisteme olan eleştirisini dile getiren şair, “Geçim bir kanlı tuzak” (Berfe, 1969: 17) sözıyla Anadolu’da yaşamanın zorluğunu vurgular.

“Bir oğlumu sel götürdü / Bir kızımı el götürdü / Sürmedi acısı yel götürdü / Hayat köklerimi söküyor aman” (Berfe, 1969; 6) diyen şair, köylü gibi yaşamaya başlayınca çaresizlik kendisini de kuşatır:

“Gözümü açsam belalar görünür / Başımı kaldırısam dağlar görünür / Eşimi kaldırısam ağlar görünür / Yüreğim yerine sığmıyor aman” (Berfe, 1969; 2)

Bu yokluk ve çaresizliğe, kuraklığın acımasız yüzü de eklenince Anadolu’da yaşam çekilmez olur:

“Ama bu yıl sular bulandı / Buğdaylar karardı / Çocuklar kavruk kaldı” (Berfe, 1969; 27)

Süreyya Berfe, bütün bunlara rağmen ümitsizliğe düşmez. O bir gün bütün sıkıntıların yok olacağına inanır. Sıkıntıların kaynağı olarak görülen ‘vali, hükümet, ağa, bey’ gibilerin hesap vereceği gün yakındır: “Gün gelip zalimler hesap verecek / Devran o yana dönüyor aman” (*Gün Ola*, s. 6)

Ancak bu inancın arkasında Marksist bir eylemin güç kazanacağına dair beklenti de yatar. ‘Nâzım Hikmet’i Sevenlerin Türküsü’nde bu beklenti birçok yerde kendisini gösterir. Nâzım’ı durmadan yanan bir ateşe benzeten şair, geleceğe olan umutlarını büyük bir inançla seslendirir:

“Hiç eksilmiyoruz / Kararımız kesin / Gücümüz tamdır / Daha gür daha gelişmiş sesler üretmek / Türkiye’nin yeni hayatını beklemek / Hepimizin özlediği eşsiz bahardır.” (*Gün Ola*, s. 8)

3.2. 2. 1. 3. Köy Yaşamı; Köy-Köylü Özlemi

Gün Ola’da köy yaşamı, köy ve köylü önemli bir yer tutar. Bunda Berfe’nin “kent ve kentli”yi çocukluğundan beri sevmemesinin; “doğayı ve

ona yakın insanları” daha çok sevmesinin de büyük bir payı vardır. Ancak Berfe, bu özelliğinin “kır âşığı” olduğu anlamına gelmemesi gerektiğini de ekler (Kâzım, 2005; 23). O, doğa aracılığıyla her şeyi anlamaya, insanları tanımaya çalışır. Büyük kentleri ve metropollerini fazla sevmeyen Berfe, köyün dar olanaklarına da kendisini hapsetmez.” (Emre, 2005; 93)

‘Köye Giderken’ şiirinde, İstanbul’dan ayrıldığı için üzülmediğini belirten şair, köye ve köylüye olan özlemine sık sık vurgular. Aynı zamanda köy hayatı, yozlaşmış, çürümüş şehir hayatından kurtulmak için de bir sığınaktır. “Yaşlı bir zengin / Yoksul bir kıza akar salyası” diyerek bu yozlaşmaya dikkat çeken ve kenti “körülenip gitmenin merkezi” (Berfe, 1969; 10-11) olarak gören şair, köy ve köylüyü bütün saflığıyla kıskanır:

“Kurtları kıskanırım / Burada doğanları / Düğünü burada olanları / Askere buradan gidenleri / Hapse buradan girenleri kıskanırım

N’olurdu ben de dağda doğsaydım / Anam yaylada ot yolarken / Karnından yere düşseydim / Göbeğimi dağ taşıyla kesselerdi / bana içi toprak dolu bir kundak / Eski çuldan bir don dikselerdi” (Berfe, 1969; 8-9)

Berfe’nin şiirlerinde, Toplumcu Gerçekçiliğin bir özelliği olan gündelik yaşam da zaman zaman dile getirilir. “Köydeki odamı severim / Bir av dönüşünden sonra / Geçmeyeceğini sansam da gecenin” diyerek köy mekânıyla sıcak bir ilişki kuran şair, köyün gündelik yaşantısından bir enstantane çizer:

“Topraktan bir dam yapılıyor / Ötede bir çocuk oynuyor / Oyuncak görmemiş parmaklarıyla / Yalıyor pisliğini / Hiç kimse şaşırıyor buna” (Berfe, 1969; 21)

3.2. 2. 1. 4. Toprak Sevgisi

Halk şairlerinin belki de en çok iç içe olduğu yer topraktır. Âşık Veysel, “Dost dost diye nicesine sarıldım / Benim sadık yarım kara topraktır / Beyhude dolandım boşa yoruldu / Benim sadık yarım kara topraktır” diye başlayan meşhur türküsünde, toprağa verdiği değeri bütün güzelliğiyle işlemiştir. Süreyya Berfe, Âşık Veysel’e de göndermede bulunduğu ‘Toprak İçin Bir Türkü’de “Ölümsüz toprak / Önünde diz çökmeye geliyorum / Islak da olsan kuru da / Ciğerimi kokunla yenilemeye / Kutsal ağzından çıkan zenginliği öpmeye / Sen gelin ben güveyi / Seni doğurtmaya geliyorum” (Berfe, 1969; 14) dizeleriyle, toprağa büyük bir kıymet biçer. O, aynı zamanda toprak-insan ilişkisini canlı bir şekilde kurarak bunu

halkın sıkıntılarını dile getirmede bir vasıta olarak görür: “Toprağın çilesi / Bedeni yorar / Halkımın yarası / Yüzyıllardır kanar” (Berfe, 1969: 19)

3.2. 2. 1. 5. Göç

Berfe, kitabında halk şiirinde zaman zaman dile getirilen göç olgusuna da temas eder. ‘Anadolu Destanı’nda Türkmenlerin göçü şu şekilde anlatılır:

“Kalk gidelim ikinci güneşim / Yaylaya çıktı Türkmenler / Yaralı bereli bir göç gidiyor / Eşekler yuvarlanıyor tepelerden / Kağnılar devriliyor koyaklara / Uşaklar ağlaşıyor / Avratlar koşuşuyor / Yüzyıllar öncesinden kalma bir göç / Yağ yoğurt süt / Ve kırık dökük bir hayat için / Düşe kalka gidiyor” (Berfe, 1969: 46)

3.2. 2. 2. Motifler

Halk şiirinde önemli bir esin kaynağı olan turna, dağ, kadın, at, gibi motifler *Gün Ola*’da sık sık tekrarlanır.

3.2. 2. 2. 1. Turna

Halk şiirinde ‘sevgili’nin, aşkın haber kaynağı olan turnalar, *Gün Ola*’da şairin “yüreğini ufaltan” (Berfe, 1969; 28) bir sıkıntı kaynağı olur. ‘Kaderin Gökleri Dar’ şiirinde “Durnalarla aramda bir şey var / Köyüm kadar yakın / Sevdiğim kadar sıcak” diyerek onları kendisine çok yakın hisseden şair, turnaları aynı zamanda sosyal bir eleştiri vasıtası olarak kullanır:

“Durnalar uçar önümden / Kederin dar göklerine / Dağıtırlar gözlerimi / Halkın kara gecelerine” (Berfe, 1969: 35)

Turna, bazen de halk şiirinde olduğu gibi bir sevgiliye dönüşür. ‘Anadolu Destanı’nda “Kalk gidelim sevdiceğim / Bizim oralarda kar kulun attı” diye seslenen şair, sevgilisinin turna olmasını isterken ‘halk’ kavramını öne çıkarmayı da ihmal etmez:

“Sen bir durna ol / Tüne koluma / Üşüyen yüreğini / Halkın yüreğiyle ısıt / Şu kör hayatı koyup gidelim” (Berfe, 1969: 43)

3.2. 2. 2. 2. Kadın

‘Kadın’ motifi de *Gün Ola*’da sık sık karşımıza çıkar; ancak halk şiirinden farklı bir bakışla. Halk şiirinde, özellikle Karacaoğlan’da aşkın simgesi olan kadın, ‘Suya Giden Türkmen Kadınına Türkü’de “acının ve gözyaşının kadını” (Berfe, 1969: 25) oluverir. Halk şiirinde güzelliğiyle âşıkları büyüleyen kadın, burada çelimsiz, çileli bir Anadolu kadınına dönüşür:

“Sen kendi özünü anlatıyorsun bana / Kaç göz olmuş yüreğin / Ellerin erkek eli / Kuru meyvalar gibi düşmüş memelerin.” (Berfe, 1969: 25)

Ancak kadın, bütün yoksunluğuna rağmen erkeğin kolu kanadadır. ‘Yalnız Kalan Erkeğin Türküsü’nde bu durum daha ilk kıtada önümüze çıkar:

“Kadınım / Kadınım kuşluk vakti boğuldu / Etekleri değerken suya / Büyümesi durdu buğdayın / Dağların benzi soldu / Çekildi gücüm kuvvetim” (Berfe, 1969: 40)

3.2. 2. 2. 3. At

‘Bağa Gidenin Türküsü’nde, “Gel benim doru atım / Varalım bağ evine / Güneş ısındı / Yollar ışıdı / Sırtımda keten gömlek / Varalım bağ evine” (Berfe, 1969: 18) dizesinde ‘at’ halk şiirinde olduğu gibi şairin en yakın dostudur.

3.2. 2. 2. 4. Dağ

‘Bereketli Yol’ şiirinde dağlar, halkın çektiği sıkıntıların aynası, “yoğun birer acı” (Berfe, 1969: 22) kaynağıdır. Bazen de halk türkülerinde olduğu gibi geçit vermez bir engel olarak durur:

“Şu dağın başı da kar ile boran / Emminin sözleri tümüyle yalan / Ölür mü dünyada dengini saran” (Berfe, 1969: 29)

3.2. 2. 3. Halk Şairleri

Süreyya Berfe, *Gün Ola*’da halk edebiyatı ozanlarından Dadaloğlu ve Âşık Veysel’i anarken Kul Himmet’i de bir dizesiyle değerlendirir. Bazı halk şairleri de mısralarıyla anılır.

3.2. 2. 3. 1. Dadaloğlu

“Ferman padişahınsa dağlar bizimdir” dizeleriyle bir başkaldırı simgesi olarak görülen Dadaloğlu, ‘Öldürülmüş Köylülerin Ardından’ şiirinde benzer duygularla anılır:

“Duyun ki ağıtlar başladı / Dadaloğlu dile geldi / Ferman köyleri unutanın / Dağlar bizimdir dendi” (Berfe, 1969: 31)

3.2. 2. 3. 2. Kul Himmet

Süreyya Berfe, *Gün Ola*’da Kul Himmet’i açıkça anmaz. Ancak onun; “Seyyah oldum şu alemi gezerim / Bir dost bulamadım gün akşam oldu / Kendi efkarımla okur yazarım / Bir dost bulamadım gün akşam oldu” dizeleriyle başlayan meşhur Türküsünden “Bir dost bulamadım gün akşam oldu” dizesini, uzun bir şiirine başlık koyar.

3.2. 2. 3. 3. Emrah

Emrah'ın “Tutam yar elinden tutam” şiiri, ‘Toprak İçin Bir Türkü’nin son dizesinde “Ben köyüme varırım / Tutup Yârin elinden” (Berfe, 1969: 5) şeklinde geçer.

3.2. 2. 3. 4. Âşık Veysel

Âşık Veysel, Ahmet Kutsi Tecer’in girişimleriyle gün ışığına çıkıp tanındıktan sonra birçok şair için umut kaynağı olur. ‘Toprak İçin Bir Türkü’de “Benim sadık yârim kara topraktır” diyen Veysel’e göndermede bulunan şair, onunla-toprağı özdeşleştirir:

“Sen varken yeryüzü yaşlanmaz / Göğe çıkar yeşillenirsin / Bana bakar yeşillenirsin / Kanına güneş damlar / En sönük yıldıza yeşillenirsin / Veysel de sezer seni / Türkümüzü damıtır.” (Berfe, 1969: 15)

3.2. 2. 4. Dil ve Anlatım

Süreyya Berfe’nin ilk şiir kitabı *Gün Ola*’da kullanılan dil sade ve açıktır. Gerçi bu anlayış, onun şiirinin genel karakteristiğidir. Kendisinin de ifade ettiği gibi “soyutlamalardan” uzak duran Berfe; sözcüklerin, kavramların ilk anlamlarından fazla uzaklaşmaz. (Kâzım, 2005; 60). Bu anlayış, *Gün Ola*’da açıkça karşımıza çıkar. Hatta Berfe, halk diline ait dil kullanımlarını aynen alır. Onun ilk şiirlerinde günlük, yerel konuşma dili bütün çıplaklığıyla kendisini hissettirir. Bundan başka onda, ağır, ağdalı, büyük mısralar yoktur. Ancak şair, şiirlerinde; “Yelleniyor, eğleşir, durnalar, göynür, gel beri, uşak, kız, gelin, avrat, bacı, ağuyla dağlandı ciğerim, ödlek, koyununu güttün mü, dürüm savdın aldın mı, yetim koydun, avrada, al abanı, o yiğit Alim oyyy, kurban olurum dayısı” gibi yerel dile ait özellikleri aynen kullanmasının yanında; “elmalar oğul verdi”, “dökmeli donlum”, “bir dura bir kalka”, “dudağından emzir beni”, “yüzümün rengi durdu”, “taslak surat” gibi bazı deyim ve kelimeleri değiştirerek yeni bir dil yaratma yoluna da girer. “Vay bana vaylar bana, ey bulutlar gibi ünlemlere de yer veren Berfe, zaman zaman da masal üslubu kullanır: ‘Anadolu Destanı’ndan’: “Gelincik düştü kıra / Kar yürüdü göğün ardına / Kurt yürüdü dağın ardına / Elmalar oğul verdi / Gövdesi ıranıyor / Dalları yere batık / Süzüldü topraktan / Yedi dağın çiçeği / Yıldızlar aktı sulara / Yeşil gözlü bahar geldi / Gülümsüyor ekinlere / Çayırdaki mor mine / Bahar geldi...”

Sonuç

Gün Ola, Süreyya Berfe'nin ilk şiir kitabı. Yayımlandığı dönemde yankı uyandıran bu eserin Berfe'nin şiir serüveninde önemli yeri vardır. Berfe'de şiir tutkusunu tetikleyen bu kitap onun Anadolu'da bir köyde asker-öğretmen olarak görev yaptığı yıllarının ürünüdür. Kitabın en dikkat çekici yönü, halk kültürü ve edebiyatına ait unsurların yoğun bir şekilde işlenmesidir. Kitapta, halk edebiyatına ait türkü, ağıt, destan, bilmece gibi tür ve biçimler sıkça geçer. Ancak şair bunları halk şiiri biçim özelliklerine göre değil modern şiirin imkânları içinde değerlendirir. Ölçü ve uyak olarak halk şiiri özelliklerini kullanmaz.

İlk dönem şiirlerinde toplumcu gerçekçi sanat anlayışının etkisinde kalan Berfe'nin eserinde bu etki açıkça kendini gösterir. Kitapta halk şiirlerinde de karşımıza çıkan doğa, köy, köylü, köy yaşantısı, toprak özlemi, göç gibi temalar; turna, kadın, dağ gibi motifler, toplumcu gerçekçi sanat anlayışla ele alınır. Halk şairlerine ise çok az yer verilir. Şiirlerde kullanılan yerel dil, halk deyim ve söyleyişleri ise dikkat çekicidir. Berfe, günlük konuşma diline, halk deyim ve kelimelerine sıkça yer verdiği kitapta yeni bir şiir dili yaratmanın yoluna da gitmeye çalışır. Ancak bu eserin, Süreyya Berfe'nin şiir serüveni içinde bir ilki oluşturması, bir ideolojik misyon üstlenmesi, dil özellikleri dışında Türk şiirine yeni bir şey getirdiği söylenemez.

KAYNAKÇA

- Alkan, Erdoğan, (1995), **Şiir Sanatı**, Yön Yayıncılık, İstanbul.
- Andaç, Feridun, (2002), "Nâzım Hikmet'in Düzyazı ve Düşünce Dünyasından İzler", **Nâzım Hikmet'e Armağan**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Arolat, Osman Saffet, (1969), "Devrimci Genç Şairler Savaş Açıyor", **Ant Dergisi**, 12 (153).
- Birinci, Necat, (2000), **Edebiyat Üzerine İncelemeler**, Kitabevi, İstanbul.
- Boratav, Pertev Naili, (1991), **Folklor ve Edebiyat I**, Adam Yayınları, İstanbul.
- Canberk, Eray, (2001), "1940 Kuşağı Şiiri ve Günümüz Şiirine Etkileri", **Hece Dergisi (Türk Şiiri Özel Sayısı)**, (53-55), Ankara.
- Cengiz, Metin, (2000), **Toplumcu Gerçekçi Şiir**, Tüm Zamanlar Yayıncılık, İstanbul.
- Çağan, Kenan, (2005), "İçtenlik ve Şiir", **Hece Dergisi**, 2 (98).
- Çelik, Yakup, (1998), **Şubat Yolcusu Attilâ İlhan'ın Şiiri**, Akçağ Yayınları, Ankara.

Dilçin, Cem, (1995), **Örneklere Türk Şiir Bilgisi**, Atatürk Dil, Kültür ve Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

Elçin, Şükrü, (1990), **Türkiye Türkçesinde Ağıtlar**, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara.

Elçin, Şükrü, (Tarihsiz), **Halk Edebiyatına Giriş**, Akçağ Yayınları, Ankara.

Emiroğlu, Öztürk, (2000), **Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatında Hisar Topluluğu ve Edebî Faaliyetleri**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Emre, Ali, (2005), “Süreyya Berfe: Sıcak Bir Yürekten Temiz Bir Türkçeyle Süzülen İçten Dizelerin Şairi”, **Hece Dergisi**, 2 (98).

Enginün, İnci, (1975), “Namık Kemal’in Bir Mektubu”, **Hisar**, 3 (139).

Enginün, İnci, (1991), **Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları**, Dergah Yayınları, İstanbul.

Enginün, İnci, (2005), **Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı**, Dergah Yayınları, İstanbul.

Fedai, Celal, (2005), “Süreyya Berfe İle Şiir Üzerine”, **Hece Dergisi**, 2 (98)

Feyzioğlu, Turhan, (2002), **Fikir Kulüpleri Federasyonu**, Ozan Yayıncılık, İstanbul.

Fuat, Memet, (1970), “1969’da Şiir, Kısa Hikâye, Eleştiri” **Türk Edebiyatı 1970**, De Yayınevi, İstanbul.

Hızlan, Doğan; (1970), “Açık Oturum Masasında”, **Yeni Edebiyat**, 1 (3).

Hızlan, Doğan; (1970a), “1969’da Şiirimiz”, **1970 Varlık Yıllığı**, İstanbul.

İnam, Ahmet, (1970), “Üç Şiir Kitabı Daha”, **Soyut**, 2 (?)

Kaplan, Mehmet, (1997), **Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar II**, Dergah Yayınları, İstanbul.

Karaca, Alâattin, (2005), **İkinci Yeni Poetikası**, Hece Yayınları, Ankara.

Karadağ, Nurhan, (1998), **Halkevleri**, Ankara.

Kâzım, Mehmet, (2005), “Yaşamın Gerçeklerine Yaslanan Şair: Süreyya Berfe”, **Hece Dergisi**, 2 (98).

Kâzım, Mehmet, (2005), **Süreyya Berfe’yle Hayattan Şiire**, Dünya Yayıncılık, İstanbul.

Koçak, Orhan, (1998), “Şiirin İzlek Haritasında Değişmeler / Gelenekten ve Folklordan Yararlanma Tartışmaları”, **Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı**, Edebiyatçılar Derneği Yayınları, Ankara.

Köprülü, Fuat, (1989), **Edebiyat Araştırmaları I**, Ötüken Yayınları, İstanbul.

Macit, Muhsin, (2005), **Gelenekten Geleceğe**, Kapı Yayınları, İstanbul.

Nezir, Seyit, (1983), “Süreyya Berfe İle Söyleşi”, **Hürriyet Gösteri**, 2 (27).

Öneş, Mustafa, (1969), “*Gün Ola*”, **Yeni Dergi**, 9 (60).

Özdemir, Emir, (1971), “1970’te Türk Edebiyatı”, Söyleşi, **Ulus Gazetesi (Edebiyat Sayfası)**, 1.

Safa, Peyami, (1979), **Sanat Edebiyat Tenkit**, Ötüken Yayınları, İstanbul.

Süreya, Cemal, (1992), **Folklor Şiire Düşman**, Can Yayınları, İstanbul.

Süreya, Cemal, (Tarihsiz), **Papirüs’ten Başyazılar**, Can Yayınları, İstanbul.

Uçman, Abdullah, (2004), **Rıza Tevfik’in Şiirleri ve Edebî Makaleleri Üzerinde Bir Araştırma**, Kitabevi Yayınları, İstanbul.

Uyar, Turgut (A. Turgut imzasıyla), (1958), “Gene Halk Şiiri”, **Pazar Postası**, 7 (28).

Yalçın, Altan, (1969), “Genç Kuşağın Devrimci Ozanı: Süreyya Berfe”, **Ant Dergisi**, 5 (125).

Yalçın, Altan, (1969), “*Gün Ola*”, **Yeni Dergi**, 8 (59).

Yetiş, Kâzım, (1989), **Namık Kemal’in Türk Dili ve Edebiyatı Üzerine Görüşleri ve Yazıları**, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.

Yetiş, Kâzım, (1994), “Destân”, **Diyanet İslâm Ansiklopedisi**, c. 9, İstanbul.

Yetiş, Kâzım, (2007), **Dönemler ve Problemler Aynasında Türk Edebiyatı**, Kitabevi Yayınları, İstanbul.

